

Száz éves a Székely Himnusz

(1921 – 2021)

A Székely Himnusz összesen nyolc sor, amely zene-kísérettel a tömegekben katartikus érzelmeket vált ki. A Szöveg írója Csanády György, a zenéjét Mihalik Kálmán szerezte 1921-ben.

**Ki tudja merre, merre visz a végzet
Göröngyös úton sötét éjjelen.
Segítsd még egyszer győzelemre néped
Csaba király a csillag ösvényen
Maroknyi székely porlik mint a szikla
Népek harcától zajló tengeren,
Fejünk az ár ezerszer elborítja
Ne hagyd el Erdélyt, Erdélyt Istenem!!**

A vers megírását a hazából való kényszerű menekülés, az otthon elvesztése váltotta ki. Azok az érzések, melyeket csak az él és élhet át, akit megfosztottak szülőföldjétől és tehetetlenül áll egy olyan helyzettel szemben, amiről ő nem is tehet, és amin nem tud változtatni. Ez a helyzet kényszeríti rá, hogy hazát változtasson. Bár Magyarország az elorzott részek nélkül is Magyarország, de nem ugyanaz, mint ami volt. Az elrabolt Erdély a szülőháza, a gyermek- és ifjúkor színtere, mely mélyen bevésődik az emlékezetbe és színessé teszi érzelmvilágukat. Akik elmenekültek, azokat leginkább a kényszer hajtotta, és kevésbé egy jobb élet reménye. Erről sokat meséltek azok, akik menekülésük után éveket sínylödtek vagonlakásokban. Lényegében az üldözött magyar embernek nem volt hova mennie, csak Magyarországra. A menekültet sehol nem fogadják tárt karokkal és itt sem fogadták mindig jó szívvel.

Az első világháború után az erdélyi menekültek létrehozták a maguk közösségeit. Egyesületekbe, asztaltársaságokba, szövetségekbe tömörültek, és így próbálták enyhíteni a haza elvesztésének fájdalmát és erőt gyűjteni a további életre. Egy ilyen erdélyi menekült közösségben született meg a Székely Himnusz is.

A Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete

A dal a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (továbbiakban: SZEFE) keretében született ezért megértése is csak ennek a szerveződésnek az ismeretében képzelhető el.

Az egymás támogatása, megsegítése ösztönözte a menekült ifjúság egy részét, hogy megalapítsák a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületét. Mivel a szervezet alapszabályáról és működéséről nagyon kevés dokumentum maradt fenn, érdemes felidézni az 1921-ben kiadott Erdélyiek Kalendáriumát², melynek egyik fejezete „Erdélyből, erdélyi célokért alakult egyesületek ismertetése” címet

kapta. Itt következő egyesületeket sorolják fel: Bocskay (így Y-nal) Szövetség, Erdélyi Magyar-Székely Szövetség, Erdélyi Otthon Segélyező Egyesület, Kolonia Gazdasági Szövetkezet, Székely Anyák Szövetsége, Székely Egyesület; Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (Szeffe); A Székely Nemzeti Párt Központi Köre; Transsylvania Erdélyi Egyesület. A SZEFE-ről a következőket olvashatjuk: **Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete** 1918 novemberében alakult, a kommunizmus (1919. március 21.–1919. augusztus 1.) alatt szünetelt, majd újból 1919 novemberében kezdte el működését. Tagjai kizárólag csak erdélyi illetőségű egyetemi hallgatók lehetnek. Célja: a) Gazdasági: mint gazdasági, illetve jóléti intézmény, az otthonukból kiüldözött székely és erdélyi magyar egyetemi hallgatók megélhetését és elhelyezkedését minden téren lehetővé tenni. A mai súlyos viszonyok közt, természetbeni, fehérenemű és ruhaségéllyel, étkezéssel, tandíjjal, kölcsönkönyvtárral, hetenkénti teadélutánokkal, más segélyekkel és kedvezményekkel igyekezik tagjain segíteni. b) Erkölcsi: e téren a Szeffe célja a szűkebb hazájuktól elszakított tagjainak faj- és vallásszeretét megőrizni és e labilis erkölcsű nagyvárosnak káros befolyását a lehetőség szerint ellensúlyozni. E célból a hetenkénti teadélutánon hazafias szavakat és beszédeket tartanak. c) Politikai: minden politikától távol egyetlen célja odairányul, hogy Erdélyt visszaszerezzék, hogy a hazátlan székelység újból visszatérhesen anyaföldjére és azt úgy erejével, mint tudásával újból magyarrá tegye. Vezetőség, Elnök: **Zakariás Árpád** jogszigorló; alelnök: **Ábrahám Albert** orvostanhallgató. A „Szeffe”-nek három vidéki csoportja van Debrecen, Sopron és Keszthelyen. Tagjainak száma ma eléri az 1000-et. Alapszabályai miniszteri leg jóváhagyattak és az egyetemeken mint „kebelbeli” egyesület ismertetett el.

Az 1918-as dátum látszólag ellentmond az eddigi a Székely himnusszal foglalkozó tanulmányok³ állításainak. A legtöbb tanulmány forrásául a Csanády által írt „**A májusi nagyáldozat**”⁴ című könyv szolgált, amely szerint „Az 1920/21-es esztendőkből ötven építettük meg a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók egyesületét, ami akkori hontalanságunkban hazánk, szegénységünkben otthonunk, árvaságunkban anyánk, világból kiesettségünkben egész világunk volt.” (Májusi nagyáldozat, 1941. 3. old.) **Incze Antal** hivatott szervező, **János Áron** közigazdász, **Kolosváry Borcsa Mihály** katona, **Zakariás Gergely Sándor** „a művelődésügy munkása” és **Csanády György** költő voltak a kezdeményezők. Hozzájuk csatlakozott az a több száz ember, akik akár tevéleges, akár passzív résztvevői és támogatói voltak a szervezet tevékenységének. Csanády csak egy-egy

mondatban tér ki az előzményekre: „Mikor még nem volt **nemzetiségi szervezet**, 1918/19-ben, a SZEFHE elnöke volt vitéz Bándy Árpád, majd Antal Dezső, 1919/20-ban Farkas Imre, majd Zakariás Árpád és 1920/21-ben János Áron. Az 1918-tól 1921. évig a könyv nem sokat ír a szervezet működéséről. (A májusi Nagyáldozat, 69 old.) Tehát Csanády a könyvében csak a **nemzetségek** megszervezésétől számítja az indulást. Erről az időszakról Dr. Gergely Pál⁵ így vélekedik: „1921 kora tavaszán Csanády György, a rádió mostani főrendezője, Kolosváry Borcsa Mihállyal, immár a sajtókamara elnökével és János Áronnal, a mostani országgyűlési képviselővel együtt **átszervezte** az immár ezren felüli létszámú egyesületet...Incze Antalék megszervezték a 12 nemzetséget...” Tehát szerencsésebb lett volna, ha azt írja, hogy a SZEFHE-t 1921-ben **átszervezték és több életet leheltek belé.**

A Szeffe hivatalos szócsöve az **Új Élet** című lap volt, melyet 1922-ben vásárolt meg az egyesület. Eredetileg a lapot 1921. március 6-án indították újjá. Azért említjük meg ezt a tényt, mert fontos szerepet játszott a Székely himnusz indulásában. Mind a Székely himnusz szövegírója, Csanády György, mind a zeneszerzője, Mihalik Kálmán is ennél a lapnál dolgoztak.

Az Új Élet első évfolyamát Longi István szerkesztette. Mint politikai, társadalmi és kritikai hetilap 1921. március 6-án indult. Ebben az évben a lapnak 44 száma jelent meg. A szerzők között olyan neveket olvashatunk, mint Apáthy István, Juhász Gyula, Móra Ferenc stb.⁷

Az Új Élet 1922. február 11-én cserélt gazdát. A második évfolyamtól (1922) a lap kiadását a SZEFHE vette át. Ekkor kapta meg az erdélyi jellegét is. A Szegeden megjelenő lap új tulajdonosa Kolosváry-Borcsa Mihály írja beköszöntőjében: „ (...) megvettük és a jövő számmal kezdődőleg fővárosi napilapoknál dolgozó testvéreink közreműködésével saját szerkesztésünkben 16 oldalra növelt terjedelemmel juttatjuk el az Új Élet-et a magyar olvasó közönség kezeibe.

„A lap átvétele következtében új nevek kerültek, a lap élére. És pedig: Kolosváry – Borcsa Mihály, a Szózat belső munkatársa, mint főszerkesztő, Fetter Gyula, az A Nép belső munkatársa, mint felelős szerkesztő és Csanády György, az Élet munkatársa, mint felelős kiadó.(...)”

A tulajdonosváltással a lap fejléce is új formát kap. A fejléc alatt **szépirodalmi, társadalmi és kritikai** hetilapként határozza meg magát. (A „politikai” egyelőre kimaradt a meghatározásból) Felelős szerkesztő: Fetter Gyula.⁸ Mind Csanády György, mind Mihalik Kálmán a lap munkatársa volt.

Mihalik Kálmán a Székely himnusz zeneszerzője

1896-február 21-én született a Krassó-Szörény vármegyei Oravicabányán, Mindezt megerősítik Gálffy Gyula temesvári orvos a születési anyakönyvi kivonattal kapcsolatos kutatásai is. A resicabányai Kun Lászlónak köszönhetjük, hogy megtalálta Mihalik Kálmán szülőházát Oravicabányán, ahol 2017-ben emléktáblát is sikerült avatni a zeneszerző tiszteletére.

Anyai ágon székely, apain kassai származású volt.

Iskolái nagy részét (kivéve az első elemi osztályt) Kolozsváron végezte a piarista majd az unitárius gimnáziumban. 1915-ben érettségizett Kolozsváron. „Kiválóan képzett, tehetséges zongorista volt, de jól rajzolt és festegetett is (...) – írja róla Gábor Dénes. Mindezek a képességek ellenére is a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem orvosi karán folytatta felsőfokú tanulmányait. Az első világháború beleszolt az életébe, mert hamarosan kivitték a harc-térre, ahonnan 1916-ban visszavezényelték. Nagyszébenben, Szarvason végül Kolozsvárott teljesített katonai kórházi szolgálatot.

A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem oktatóit és diákjait 1919. május 12-én a románok katonai erővel kiűzték az egyetemről. Ennek következtében az őshonos erdélyi magyarság egyetem nélkül maradt. A magyar anyanyelvén tanulni vágyó vagy tanulmányait folytatni kívánó egyetemi ifjúság előtt hamar kiderült, hogy, - hacsak nem a lelkészi pályát választja -, előtte az anyanyelvi felsőoktatás lehetőségének kapui bezárultak. Ezért nagyon sokan közülük (több ezren) vándoroltak ki a megcsonkítás után még megmaradt ország rész egyetemeire.

Mihalik Kálmán is szeretett városa, Kolozsvár elhagyására kényszerült.

A kolozsvári egyetem magyar oktatóinak és diákjainak a folytonosságot és a további szakmai tevékenységet a szegedi egyetem jelentette. Mihalik Kálmán is Budapestre, majd Szegedre ment, ahol szeretett tanára Dr. Reinbold Béla professzor⁹ mellett az orvosi vegytani tanszéken, mint tanársegéd dolgozott. A kívülálló szemében különösnek hat, hogy egy egyetemi tanársegéd zeneszerzéssel is foglalkozik. Műveltsége és hatalmas tudása, hamar megmutatkozott. Az Új Élet hasábjain írt színházi és zenei kritikái ezen a téren is nagy tájékozottságra utalnak.

1922. február és július között 15 írása jelent meg a színház, az operett, az opera témakörében. A színház és a zene iránti vonzalmát még Kolozsvárról hozta magával. A Janovics Jenő vezette kolozsvári színház előadásai összehasonlítási alapul szolgáltak a szegedi színházi élet megítélésében: Például az Egy-két szó... című kritikájában írja: „...Ahhoz, hogy egy színház művészi teljesítményt tudjon nyújtani, olyan közönségre van szüksége, amely érdeklődésével, anyagi támogatásával és mélyebb műveltségével támogatni akarja a színház törekvéseit. De viszont ahhoz, hogy egy színháznak ilyen közönsége legyen, a színház nevelő munkája is szükséges. Olyan nevelő munka, amely előre látja a célját, eszközeit, amely nem kímél fáradságot és nem hátrál meg az első sikertelenségen. Kolozsvár volt az a város, amely Magyarország először hozta színre Csengeri professzor csodálatos szépségű Sophokles műfordításait. Megtehetette ezt Janovics Jenő dr., a kolozsvári Nemzeti Színház igazgatója, mert volt megértő, hozzánevelt közönsége, amely nem hagyta üresen a színházat, amikor „csak” Sophoklesről volt szó...”

A színház egyik fő feladatának tartotta a magyar nemzettudat nevelését, a nemzeteszme hirdetését.

Ezeket a gondolatokat fogalmazta meg a Színház a végeken¹⁰ című írásában:

„(...) Csonkamagyarország — sajnos — nem érezte meg az idők változásából, hogy most mindenkinek legelső kötelessége, hogy magyar legyen. Különösen az alföldi magyarság nem érzi, hogy búzántó fekete földjén igazán magyarnak kell magát éreznie. — Végvár vagyunk, ahol a környezet piszkos hullámai meg kell, hogy törjenek a magyarságunk öntudatos átérzéséből emelt kőgáton. — Itt volna a szegedi színháznak legelső kötelessége. Az a nagy suggestív hatás, amely a színház dobogójáról árad, kell, hogy fegyver legyen, hogy mindig a néző felé kiáltsa: magyar vagy, magyarul kell érezned és cselekedned! A mód amellyel ezt a felrázó munkát végezheti annyiféle, hogy nem is lehet pár sorban összefoglalni. A kulturális építésen kívül egy jó helyen beillesztett magyar dal, vagy a háttérből felcsillanó irredenta gondolat is már jó magvetés. — A mi fajtánk örökös hibája volt, hogy nagyjait külföldre kényszerítette nemtörődömségével és a nemzet megértése csak díszes temetések rendezésében nyilvánult meg.

Nézzünk körül magunk között és kísérsünk meg helyet adni a feltörő magyar tehetségeknek is. Ne szaladjunk Bécsbe az első jött-ment divatoperett után, amikor nálunk is vannak tehetségek, akik a magunk vénájából a magunk őseréjét mutatják nekünk. A szegedi színház akkor lesz közel hozzánk, ha majd a tiszaparti egészséges, friss magyar dalokat, a magyar rónák szabad, tavaszi levegőjét „lopja” be a lelkekbe.”

Antigoné és Kyklops. Örömmel láttuk a színház szerdai előadásán, hogy a Szegedre költözött Tudományegyetem szelleme már érezteti jótékony hatását a színpadon keresztül is. Csengery János egyetemi tanár kitűnő műfordításait (Sophokles, Euripides) hallottuk igen jó előadásban. Az előadás fejlődést jelent. A görög classikusok csak szépet adnak nekünk, amely szépnak megértése és felkarolása összefügg a magyarságunkkal. El vagyunk árasztva idegenből beszívárgott tartalmatlan termékekkel, amelyek romboló hatása ellen jó gyógyszer egy visszapillantás a classikusok felé.¹¹ Nemcsak dicsér, de ha kell keményen fogalmaz:

„(...) Szeged városának színházában nem szabad előfordulnia annak, hogy az Álarcosbál előadásán a női kar inkább macskanyávogáshoz hasonlító éneke a közönségből hangos felszisszenést váltson ki, s a Rigoletto előadásán a férfikarhárom taktussal megelőzze a karmestert. (...)”¹² A zongorázás mellett a zeneszerzéshez is értett. A Székely Himnusz mellett a Májusi nagyáldozat többi zeneszámát is ő komponálta. Tudományos és művészi pályafutásának a tifusz vetett véget. 1922. szeptember 6-án hunyt el.

A temetésről szóló tudósítás az Új Élet című lapban aláírás nélkül jelent meg.¹³

Ettől függetlenül bizonyosságot nyert, hogy a nekrológot a lap szerkesztője, Csanády György írta. A temetésen elhangzó és a lapban első alkalommal nyomtatásban megjelent Székely himnusz szövegírója is ő volt. Részlet a tudósításból.

„ (...)Halott testvérünket a SZEFE internátus csarnokában fehér őszirózsák közé ravataloztuk fel. Mellette állt édes atyja, ki Kálmán fiában a harmadik és utolsó gyermekét temette s ezt is mint a másik kettőt, akkor, mikor már a diploma kezében lett volna. Rettenetes tragédia. Ott volt Nagyszebenből jött menyasszonya, a fájdalmak zokogó szüze.

Szótlán bánattal nézték őt a ravatalon tanárai, a Szeffe és Defhe¹⁴ ifjúsága, akik tudják, hogy mekkora érték tűnt el a küzdő sorból. Elkísérték az utolsó útra szegedi ismerősei is meleg könnyel, megértő szívvel.

A halotti zsolozsma után, Tarcsafalvy honv. főlelkész búcsúztatta el; a sírnál a Csaba bajtársi egyesület szegedi elnöke és Incze Antal, a Szeffe szegedi vezetője.

Amíg koporsóját a sírba eresztették, jóbarátai igazán hulló könnyzáró közt a megboldogult szerette székely Himnusz elénekülésével búcsúztatták, hogy dal kísérelje azt, aki életében csak dalolni tudott, még a szenvedésben is.

„Ki tudja merre, merre visz a végzet
Borongós úton, sötét éjjelen
Segítsd még egyszer győzelemre néped
Csaba király a csillagösvényen
Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcától zajló tengeren,
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja
Ne hagyd el Erdélyt, Erdély Istene.”

Könnyünk kevés volt megsiratni őt, az igazi bajtársat, az orvosi és muzsikus tehetséget, az Új Élet színi kritikáját. (...)

Csanády György a Székely Himnusz szövegírója

Székelyudvarhelyen született 1895. február 23-án. Iskolai tanulmányait, beleértve a középiskolát is, ebben a nagymúltú iskolavárosban végezte, nevezetesen a Székelyudvarhelyi Evangélikus Református Kollégiumban. A város több évszázados történelmi múltja arról tanúskodik, hogy sokáig ez a település volt a Székelyföld történelmi, és kulturális központja. A diák Csanády már az iskolai önképzőkörben verssel és irodalmi témájú dolgozatokkal jelentkezett. 1913-ban érettségizett és feltehetően szülei ösztökélésére a Budapesti Kereskedelmi Akadémián folytatta tanulmányait. Az első világháború az ő életébe is beleszolt. Akárcsak kortársainak többségét, őt is behívják katonának és a frontra kerül.

Az első verseskötetében¹⁵ megjelent költeményeinek keletkezési dátuma szerint a következő helyszínekre sodródott. Bukovina (1917), Galicia (1918), Odessza (1918), Piave. 1918. október 28-án Piave mellett sebesült meg és innen került kórházba.

Ő is ahhoz a nemzedékhez tartozott, akiket teljesen más életre készítettek fel, mint ami a világháború után várt rá. Közöttük számtalan olyan fiatal volt, aki az iskolapadból vagy az egyetemek előadótermeiből került a frontra, ahonnan kiábrándultan és minden életlehetőség nélkül tért vissza és próbálta megtalálni helyét az új ismeretlen ismerős hazában, Magyarországon.

Asztalos Miklós, aki maga is e nemzedék képviselője volt „A harmincévesek Magyarországa (alcím: Egy

halálraítélt nemzedék) című tanulmányában¹⁶ „tragikus nemzedéknek” nevezi ezt a korosztályt: Ebben a végsőkéig kifosztott, megcsonkított országban, melynek a gazdasági és politikai válság mellett egy eddig soha nem tapasztalt menekültáradattal is meg kellett birkóznia, a felnövekvő és főleg a tanulni vágyó ifjúság helyzete sem volt irigylésre méltó. A leszakított részekből menekült ifjúság sanyarú helyzetét még a szülőföld, az otthon elvesztése is fokozta. Ahogyan ezt az Új élet egyik írása¹⁷ is jellemzi.: (...) Ez az ifjúság a legteljesebb mértékben nélkülözi a szülői támogatást, sőt igen sok esetben részben vagy egészben, mint családfenntartó szerepel az egyetemen kívül. A háborúban megőrlt idegeivel a legrettenetesebb küzdelmet vívja a mindennapi kenyérért, a tanulásnak, önképzésnek legnagyobb lehetőségéért. Egyenesen fantasztikus a diáknymor ma Magyarországon. Öntudatos, lelkiismeretes társadalom számára végpusztulással fenyegető legégetőbb kérdésként kellene szerepeljen a magyar diákság mostani, példátlanul nyomorúságos helyzete. – És mégis ez az erejét meghaladó nehézségekkel birkózó ifjúság éppen az elmúlt évben mutatott fel olyan tanulmányi eredményt, mely meghaladta a békeidők legjobb teljesítményét.(...)

Ebben a fent vázolt történelmi (a háború vége, Magyarország megcsonkítása) és társadalmi (erdélyi menekültek Magyarországon egyesületekbe tömörülnek, például SZEFE) keretben született meg Csanády György szövegíró és Mihalik Kálmán zeneszerző alkotása a Székely himnusz, 1921-ben. A Székely himnusz születése teljes mértékben összefügg ennek a generációnak az életérzésével.

Csanády György is ennek a generációnak volt a tagja. Ő is megjárta a harctereket, végig élte a háború borzalmait, megsebesült, majd a trianoni tragédia után családjával Budapestre költözött, ahol a Kereskedelmi Akadémián folytatta tanulmányait és szerzett oklevelet. Szakmai tevékenységet sohasem folytatott, hanem az irodalomból és az irodalomnak élt. Szerkesztette a SZEFE lapját, az Új Élet-et. Ebben a lapban számos verse jelent meg. A legtöbb versét kötetben tárta az olvasók elé. Az első verseskötet címe „Az évek” (1922) az 1911-től 1921-ig írt és összegyűjtött verseit tartalmazta. Ezt követte az Álmodók (1926) és az Ének című kötet, mely a SZEFE kiadásában 1934-ben látott napvilágot.

1927-ben felkérést kapott egy irodalmi és társadalmi folyóirat szerkesztésére. „Hosszas töprengés után főszerkesztőnk, Csanády volt egyúttal a lap keresztapja is, ő vágta ki egyszer jókedvében: hát fiúk, legyen a lap neve HÍD; híd a szétszakadt pártok, lelkek között.” – írja Gergely Pál.¹⁸

A HÍD című lapot a **Collegium Transilvanicum** adta ki. Bár több tanulmány is utal a kiadóra, eredete mégis homályban maradt. Dr. Gergely Pál így ír erről:

„Nem kisebbet kezdtünk, mint derék **Puskás István**, udvarhelyi testvérünk ötletére a semmiből összekalapáltunk 1926 nyarán egy **Collegium Transilvanicum-ot**, szemlénk is volt: a **Kelet**, majd egy évre rá az a nagyszabású, képes folyóirat, mellyel megelöztük a

nagyszerű **Helikont** és sok más divatos, nagypénzű hidacsokát, lelki pallócskát...- írja Dr. Gergely Pál – majd így folytatja.. A mi **HÍD**-unk valóban híd volt a lelkek, a szakadékok fölött, sőt még az elszakított ezeréves határokon át is, az örök Magyar Lélek hídja. Az első szám költségét a szánktól megvont falatok, több hónapi takarékoságunk és vakmerőségeink adták össze: bajtársaink ebben **Hajdú Dénes, Bencze Sándor és Csoma Jenő** voltak; főszerkesztőnek **Csanády Gyurkát** kértük fel, aki nagy segítségünkre volt az apostolkodásban és ízlésével, komoly irányításával márkázta havi szemlénket. Két évig éltünk, 1927 – 28-ban, amíg csak vérverejtékkel győztük az egyre apadó előfizetőket pótolni.¹⁹

A SZEFE keretén belül hozták létre a Collegium Transilvanicum nevű eszmei szervezetet, melynek célját az általuk kiadott **KELET** című lapban olvashatjuk: „... A magyar társadalom sem ennek az erdélyi ifjúságnak helyzetét, sem pedig magát Erdélyt nem ismeri.” „... A mi célunk az, hogy hatalmas táborunkból kifejlődött, a mi szellemünkben meghatározott nevelésű és most nekiinduló író-, művész-, mérnök-, jogász- és orvosgeneráció számára a nyilvánosság előtt lehetőségeket találjunk. Ezért alakítjuk a Collegium Transilvanicumot egyesületünk kebelében. Nem külön egyesület csak kulturális munkánk, programunk egy határozott irányban és tendenciában való teljesülése és összefoglalása, úgy, hogy egyszermind a hanyatló Erdély-kultusz ápolásán is munkáljunk.” A Kelet című szemle 1926 júliusában, Puskás István szerkesztésében jelent meg. Feltételezhető, hogy ez próbaszám volt, mert sem az évfolyamot, sem a lapszámot nem tünteti fel. Nincs utalás arra, hogy több száma is megjelent volna

Az biztos, hogy az eszmei szervezet tovább élte azt a kulturális tevékenységet, szándékot, aminek eredményeképpen 1927 áprilisában megjelenhetett a **HÍD** című irodalmi, művészeti és társadalmi folyóirat. A mind külalakban mind tartalmában mutatós és igényes kiadványnak a főszerkesztője az akkor már ismert költő, újságszerkesztő a rádió rendezője Csanády György volt.²⁰

Ugyancsak az ő kiadásukban látott napvilágot Asztalos Miklósnak a „Kossuth Lajos és az erdélyi kérdés” című könyve, 1928-ban.

A SZEFE gazdag könyv-, újság- és képeslap-kiadói tevékenységet folytatott. Kiadásukban jelent meg többek között Csanády György: Álmodók (1926) és az Ének (1934) című verseskötetei, Baktay Ervin: Indiai éveim; Felvinczi Takács Zoltán: Buddha útján a Távol-Keleten; Makkai Sándor több könyve vagy a máig ritkaságnak számító Vécsey Zoltán: A síró város című könyv is. Az egyesület gondozta az 1927-ben megjelent „**Naptár és Évkönyv**” című kiadványt, melyet Szovátyai H. Dénes szerkesztett.

A HÍD köré tömörült fiatal értelmiségiek fórumot szereztek volna teremteni mindazoknak a színvonalas tudományos, irodalmi és művészeti munkáknak, melyek a Magyarországon és az elszakított területeken élő magyarság kulturális és tudományos tevékenységét tükrözik. Mindezt elsősorban a folyóirat szerkesztésével, könyvkiadással, valamint élő előadásokkal igye-

keztek megvalósítani. A háború utáni generáció Ady Endre, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső, Batók Béla, Kodály Zoltán szellemében szerette volna felépíteni az új magyar társadalmat. Ezért is adnak tág teret azoknak a tanulmányoknak, melyek Ady Endre szellemisége mellett állnak ki, vagy melyek az új erdélyi irodalom kibontakozását és annak az egész magyar irodalomhoz való viszonyát taglalják. Az Ady körül kibontakozott vita mellett olvashatunk a schizma-perről, a transzvilvanizmusról vagy akár az „erdélyi lélek”, az „erdélyi szellem” mint újonnan kibontakozó fogalmak létjogosultságáról.

Minden lelkesedés, szerkesztői és írói hozzáértés mellett a HÍD 1928 közepén, az 5. számmal megszűnt. (1927-ben nyolc száma jelent meg és 1928-ban öt, összesen 13 szám látott napvilágot) Kimúlását a naivság mellett (már akkor sem lehetett mellőzni a reklámokat, a piaci tényezőket) a pénztelenség, a rosszululat és a közömbösség idézte elő.

Mint egy hatyúdalként, a Híd kiadásában 1928 májusában (19–20.) jelent meg a budapesti Ady-ünnepségre elkészített **Ifjú szívekben élek** című röplap.

Az Ady-ünnepség, jó alkalmat szolgáltatott az egyetemes magyar ifjúság találkozására. Erről tanúskodik Balogh Edgár levele Cseke Péternek /Kolozsvár, 1984. szeptember 9–14.): „Amikor 1928 tavaszán Budapesten több erdélyi diákkal együtt megszerveztük az „ezer magyar ifjú” Ady-ünnepét, e diákok (Hajdú Dénes, Csoma Jenő, Gergely Pál) ajánlatára Romániából bevontuk az előkészületekbe a két Jancsó fivért, Bélát és Elemért, mint az irodalmi érdeklődésben hasonló felfogású Ady-híveket. Ez a levélbeli kapcsolat a Sarló gombaszögi megalakulása (1928 nyara) után a budapesti Bartha Miklós Társaság és a szegedi Bethlen Gábor kör közvetítésével erősödött meg. (...)”²¹

Bár a lap újraindítását sokáig fontolgatták mind az alapítók, mind a Bartha Miklós Társaság, akikkel a szerkesztők szoros együttműködésben dolgoztak, a Híd többet nem jelent meg.²² Csanády György szerkesztői munkássága itt nem ért véget.

Mint szerkesztőbizottsági tag Áprily Lajos, Fekete Lajos majd Zathureczky Gyula mellett részt vett a Csuka Zoltán által kiadott Láthatár (1933 – 1944) című lap szerkesztésében. A lap több versét is közölte. Csuka Zoltán a Csanády György által szerkesztett HÍD-at tekintette „elődjének és követendő mintaképének” – írja Kovács J. Béla.²³ Verseit több lap is közölte (Hargitaváralja, „A Székelység” stb.)

Csanády György 1928-tól a Magyar Rádió munkatársa lett. Előbb szerkesztő később rendező és főrendezői minőségben dolgozott ugyanott. Számtalan általa meg mások által írt rádiójátéknak volt a rendezője. Említsünk meg egy néhányat a sok közül. „Száloda az Úr Angyalához” – írta és rendezte Csanády György a Stúdió rendezője²⁴ – írta a Friss Újság.

Nehéz volna felsorolni azokat a darabokat, melyeket a rádió hullámhosszán a hallgatók az ő rendezésében hallhattak. Ezért csak néhányat említünk: 1933-ban három egyfelvonásost rendez melyek közül egyet ő is írt: „A dráma vége” (írta Bibó Lajos);

„Chanson triste” (írta Andai Jenő) és a Baba (írta Csanády György).²⁵

Szívén viseli az Erdélyben maradt testvérei sorsát. Erdellyel kapcsolatos összeállításokat szerkeszt és rendez, hogy ezzel is hirdesse az összetartozás gondolatát. Például 1932-ben „Erdélyi est” címmel rendez ismeretterjesztő előadást a rádióban, melynek programja a következő volt: 1. Gróf Teleki Pál előadása: A székelység világpolitikai helyzete”; 2. A Székelyföld lírája 1918 után. Előadja: Timár József; 3. Kodály Zoltán: Maroszeki táncok és Bartók Béla: Este a székelyeknél; Előadja a m. kir. Operaház tagjaiból alakult zenekar. 4. A Székelyföld lírája 1918 után – előadja Sz. Tompa Márta; 5. Buday Árpád dr. előadása: „A székely művelődés története”; 6. A Székelyföld lírája 1918 után: Előadja Kürti József; 7. Nyíró József: „Udvarhelyi diákélet” (Rádiójáték hat képben. Rádióra átdolgozta Csanády György.)²⁶

Baktay Ervin a híres India kutató Körösi Csoma Sándorról írt rádiójátékát is ő rendezésében hallgathatja a rádió hallgatója.

A Székelyudvarhelyen megjelenő SZÉKELYSÉG szerint, 1939-ben Csanády Györgyöt a kassai rádió igazgatójának nevezték ki. Mint írják: „A kiváló író kitüntetése általános nagy örömet keltett s az ő munkája magasabb irodalmi nivót fog biztosítani a rádió műsorának” Ezt a hírt más forrásból nem tudtuk megerősíteni.²⁷

A Székely Himnusz a két világháború között

Csanády György vallomása szerint a dalt nem himnusznak, hanem kórus által énekelt zsoltárnak szánták. A vers és a kotta egyike volt a Májusi Nagyáldozatban megjelentetett négy dalnak. Mind a négy dalt Mihalik Kálmán zenésítette meg. A négy közül az egyiknek valóban Himnusz volt a címe, de ettől függetlenül a közönség a Kantaté című zsoltárt fogadta el és énekelte, mint Székely himnuszt. Ez már az első májusi Nagyáldozatkor nyilvánvalóvá vált, amelyet **1922 május 20-án** tartottak az Aquincumban.

A két világháború között főleg a SZEFE által rendezett ünnepségeken, valamint a minden évben megtartott Nagyáldozaton énekeltek. A dal kézzel írott kottáját szétszórták a jelenlévők között és ezen az úton terjedt szét a Magyarországon élő erdélyiek között. Az anyaországban tanuló erdélyi magyar diákok vitték és terjesztették otthon, Erdélyben is.

A korabeli sajtó keveset foglalkozott a Székely Himnusszal. Egy-egy nagyobb – főleg a menekült erdélyieket érintő – esemény tudósításaiban találhatunk utalást rá.

A **Magyarság** egyik beszámolójában arról olvashatunk, hogy „A gyulai pénzügyigazgató negyvenéves szolgálati jubileumán az ünnepélyt a pénzügyigazgatóság kebelében alakított dalárda a **Székely himnusszal** nyitotta meg.”²⁸ (Megjegyzés: Érdemes a tudósítások dátumára figyelni, mert később, a plágium perben a megjelenési időpontok bizonyító szerepet kaptak.)

Ugyancsak ez a lap tudósít a székely ifjúság Debre-

cenben tartott országos kongresszusáról. A kongresszusra az elcsatolt területekről menekült főiskolai és egyetemi hallgatók érkeztek. A kongresszus után a velük jött erdélyi művészek hangversenyt rendeztek. A beszámoló részletesen foglalkozik a kongresszus programjával és a fellépő művészek előadásával: „Seregélyi Irma hárfaművésznő finom újai alatt csodás zengzettséggel szólaltak meg a hárfahurok, Tompa Márta újbóli szavalatai után Kolozsváriné Voith Ilonka debreceni opera énekesnő kedves alakja jelent meg a közönség előtt és a **székely himnusz**, eredeti székely hazafias dalok a lelkes, megértő fiatal publikumot tomboló lelkesedésig ragadták.”²⁹

Egy másik újság hosszú tudósításban számol be az Erdélyi Férfiak Egyesülete által szervezett ünnepségről, mely a **Székely himnusszal** ért véget.³⁰

A harmincas évekből is találunk a Székely himnuszra vonatkozó feljegyzéseket, melyek a Magyarországra menekült erdélyiek összejövetelével kapcsolatosak.

1932. novemberében tartotta a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete a tisztújító közgyűlését. Mint írják: „A közgyűlés Balla Péter vezetésével a Szeffe énekkara a himnuszt és a **Szeffe himnuszt** nagy sikerrel adta elő.”³¹

Az EFE (Erdélyi Férfiak Egyesülete) avató ünnepélyt tartott az egyesület Rákóczi-úti épületében. A beszédek elhangzása, valamint az új tagok felavatása után a SZEFFE énekkara a **Székely himnusz** eléneklésével fejezte be az ünnepélyt.³²

A Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (1934) május hatodikán tartotta meg fennállásának tizenöt éves évfordulóját az Uránia színházban. Az ünnepélyen Csanády György vezetésével a székely szimbolikus nagyáldozatot mutatták be. „A székely nagyáldozat misztikus, különös hangulata megejtette a közönség lelkét és sokak szemében csillant fel a könny az egyszerű és szívbe markoló szavak és Mihalik Kálmán mély muzsikájának hallatára.” – írja a Láthatár³³

A Nemzeti Újság az erdélyi iparosság és munkásság zászlóavató ünnepségét hirdeti. „Az ünnepség sorrendje: **székely himnusz**, éneklő a **Budai Cecília kórus**, **Bárdos Lajos** vezényletével. Ünnepi beszédet tart dr. Zakariás G. Sándor elnök. Utána zászlószögek beverése, majd avatási szertartást mond Csanády György. Himnusz, előadja a Budai Cecília kórus.”³⁴

A Hargitaváralja című lap megjelenteti *A mi dalunk* címen a Székely Himnuszt. Ami érdekes, hogy itt **Szeffe himnusznak** titulálja. Közreadják a szöveget és a kottát is. Ez a második alkalom, hogy a dal szövegét (Első az Új Életben 1922-ben) és első eset, hogy a kottáját is nyomtatásban tárták a nyilvánosság elé. A lap ugyanebben a számában (1936. november 12) röviden vázolják Mihalik Kálmán életútját is, mely ismertető sok későbbi tanulmány forrása lesz.³⁵

A harmincas évek második felében már egyre ismertebbé vált a Székely himnusz, hiszen a lapokban is egyre több tudósítás számol be ünnepségekről, ahol énekeltek. A Budapesti Hírlapban írták, hogy a Nagyenyedi Bethlen Kollégium volt diákjainak Testvéri

Egyesülete március 12-én délután fél 6 órakor a Zeneművészeti Főiskola kamaratermében erdélyi kulturális célokra műsoros estélyt rendez, melynek gazdag műsorában Makkai Sándor egyetemi tanár felolvasása, **Csanády György székely himnusza**, Hosszú Zoltán előadása, Zilahy Farnos Eszter, Kulcsár Irma és László Imre énekművészek énekszámai, Egry Mária és Zayzon Gabriella szavalatai és Borsay Pál zongoraszáma szórakoztatják a közönséget.³⁶

A Szegedi Új Nemzedék kissé pontatlanul tudósított a Hargitaváralja egyesület avatóünnepségéről. Mint írják: „(...) Jósa János bíró felavatta a hargitai földet őrző, faragásos székely kopjafára a jelképes község 15 új lakóját, kérve, hogy támogassák és szeressék egymást. A felavatottak nevében Várady Gyula dr. mondott néhány szívből jövő köszönő szót, majd a lélekemelő ünnepséget Csanády-Kertész (sic!) bánatosan szép **székely himnuszával** zárta be a SZEFFE kitűnő énekkara. (...)”³⁷ Ahogyan érződik a közelgő változás szele úgy egyre gyakrabban nagy tömeg előtt hangzik fel a Székely himnusz.

A Délmagyarország írja: **Ezrek tüntetése Erdélyért az Országzászló előtt** Vasárnap (július 22) az Országzászlónál ezrek jelenlétében adta át az Ereklés Országzászló Nagybizottsága a SZEFFE nemzeti viselkedésben kivonult századának az elismerést jelentő zászlóérmét. (...) A zászlóérme a magyar összességért való munka jutalma, nem egyént tüntet ki. Ezt érdemelték ki, melyet feltűzők zászlóitokra. Ezután a sok ezer főnyi tömeg szünni nem akaró éljenei közben feltűzte Jovirniczky Jenő a székelyek zászlójára a magyar Szent Koronát és Nagymagyarországot ábrázoló zászlóérmét, majd a **székely himnusz** szavaival fejezte be beszédét:

Ki tudja, merre, merre visz a végzet, göröngyös úton, sötét éjjelen, vezesd még egyszer győzelemre néped, Csaba király e csillag ősvényen.³⁸

Amint azt a fenti idézetek is bizonyítják a Székely Himnusszal kapcsolatban két dolgot biztosan megállapíthatunk. Elsősorban abban a viszonylag zárt társadalmi csoportban, amelyet az erdélyi menekültek (Erdélyből elszármazottak) alkottak, ismerték a dalt és nagyobb ünnepek alkalmával, főleg női kórusok énekeltek. Másodsorban sehol nem használták a **Kántaté** címet, amit később Csanády György említ és leírt, hanem vagy székely, vagy Szeffe himnuszt írtak a dal megnevezésekor. Csanády is említi, hogy bár eredetileg ennek a dalnak a Kantate címet adta, már az első Nagyáldozaton a résztvevők Székely himnusznak titulálták. Így érthetőbb az az állítás, hogy az Erdélybe hazalátogatók vagy Magyarországon vendégeskedő vagy tanuló fiatalok (pl. cserkészek), mint **székely himnuszt** énekeltek és terjesztették. Sőt ezekben a körökben ismert volt a zeneszerző Mihalik Kálmán és a költő Csanády György személye is.

Mielőtt a székely himnusz további sorsát ismertetnénk térjünk vissza a szöveg (vers) írójához. A verset Csanády György írta, aki krónikás könyvében³⁹ úgy ír magáról: „Én költő voltam.”⁴⁰ Álmodtam egy nagyszerű közösség nagyszerű hivatásáról. És voltak pillanatok, amelyekben a Szeffe valóra váltotta ezeket az

álmokat. A megtestesülés ténye a májusi Nagyaldozat.” Mi volt a Nagyaldozat? : „A krónikák beszéde küzdelemlről, vereségeinkről és győzelmeinkről. Hivatásunkról, cselekedeteinkről és mulasztásainkról. Halottjainkról és utódainkról; (...) Mi a célja a Nagyaldozatnak? A magunk összetartozásának, testvériségének, kizárolagosságának és elhivatottságának érzése. A nemzetiségek évenként való lustruma, számadásra hívása, fegyvergyakorlata és lélekgyakorlata.” „Erdély emlékezete lélekben és külsőségeiben” Évente egyszer tartottak nagyaldozatot amikor is a nemzetiségekbe szervezett egyesületi tagok összegyűltek számot adtak tevékenységükről és a körükben történt eseményekről Mindezt egy ceremónia keretében, melynek jól kidolgozott forgatókönyve volt. A Szeffe tagokat származási hely szerint nemzetiségekre osztották. Így volt Bihar, Szatmár, Szilágyság, Kolozsvár, Aranyosszék, Marosszék, Csík, Udvarhely, Háromszék, Barcaság, Hunyad-Olt, Enyed-Küküllő Nemzetiség.

Lényegében ez a könyv (Nagyaldozat) a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének krónikás könyve. Csanády Györgyöt nemcsak mint költőt tartjuk számon. Ő egyike volt (talán a legfontosabb) azoknak az Erdélyből elszármazott embereknek, akik lelkiükön viselték Erdély sorsát, minden tevékenységükben, megnyilvánulásukban jelen van az erdélyi gondolat és erdélyi lélek, mint vezérlő eszme.

1940. szeptember

A második bécsi döntés az egész magyarság, és ezen belül az erdélyi magyarság életében nagy változást hozott. Ez a változás felszabadította a 22 éve természetesen nyelvi közegétől elzárt erdélyi szellemet. Az anyaföldhöz való lelki kötődés – bár sok ellenszéllel tompítva – de a menekültek körében is élt és éltette az erdélyi szellemet, aminek egyik kicsiny, de határozott része volt a Székely himnusz is.

Ha eddig csak egy szűk réteg, nevezetesen az erdélyi menekültek és azok között is inkább a SZEFFE régi és új tagjai valamint holdudvara tudta, hogy egyáltalán létezik a Székely himnusz és azt, hogy kik a szerzői, akkor az 1940 szeptemberi események kapcsán most az egész magyar közvélemény tudomást szerezhetett erről. Legalább is arról, hogy létezik egy nagyon szép dallam, amelynek a neve Székely himnusz. „A Székelyföld diadalmas hazatértekor Szászrégenben, Sepsiszentgyörgyön és végig a Hargita mentén gyönyörű melódiájú poétikus szövegű dalt énekeltek a felszabadult erdélyiek: a Székely himnusz.” (...) Hétfőn este aztán a rádióban is felcsendült a székely imádság⁴¹ A rádió a Dunakeszi Magyarság Dalkörének előadásában sugározta és így a hallgatók százezrei hallhatták a dallamot. A szerzők nevét nem közölték.

A rádió munkatársai elkísérték az Észak-Erdélybe bevonuló magyar hadsereget és minden helyszínről részletesen tudósították a hallgatókat. A riporterek lázas készülődésről a nagyváradi Magyar Lapokból értesülhetett az olvasó. A beosztott munkatársak neveit Cs(izár) B(éla) tudósításából olvashatjuk: „Négy csoport indul Erdélybe. Az első csoportot Koncz

Sándor dr. a rádió helyettes igazgatója vezeti. **A második csoportnak Csanády György a rádió rendezője, az ismert erdélyi író és költő a vezetője;** a harmadiknak Cs. Szabó László, a neves esztéta, közíró, aki a rádió prózai osztályának a vezetője, maga is erdélyi származású. A negyediket Láng Jenő cégvezető, rádió mérnök vezeti.⁴² A rádió rendkívüli adásban játszotta le a Székely himnuszt, eleget téve Erdély hazatért magyarsága kérésének. A hírt több lap, is közölte.⁴³

A pécsi **Dunántúl** munkatársa egy telefonhívás kapcsán arról értesült, hogy a dal szerzői Pécsen élnek. Az újságíró felkereste a magát szerzőnek kiadó dr. Karl Lajost, aki elmondta, hogy a dallam az ő szerzeménye. A tudósítás szerint a zeneszerző, aki akkor még egyetemi hallgató volt, elnöke volt a Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének (DEFHE) és a MEFHOSz⁴⁴-nak. Erdélyből menekült egyetemi hallgatók, aki Pécsen tanultak, „megalakították a SEFHE **Hargita nemzetiségét.**⁴⁵

Az erdélyiek a pécsi és baranyai diákokkal gyakran rendeztek közös bajtársi összejövetelt. Egy ilyen „**bajtársi összejövetelen rögtönözték a Székely himnuszt**”, aminek akkor (1925-ben) Székely fohász címet adták. A verset Szalántzy Elemér dr. (akkor még egyetemi hallgató) pécsi orvos és Kovács József (helyesen: Kováts) írták.

Az interjú folytatásában dr. Karl Lajos elmondja: „Egy ideig a pécsi székely diákok minden összejövetelüket az én fohászommal nyitották meg, később azonban, tanulmányaik elvégzésével szétszéledt a régi gárda és én azt hittem, hogy a Székely fohász is feledésbe tűnt. De úgy látszik nem így történt. Szegény Kovács Jóska hazakerült Kolozsvárra, magával vitte a közös szerzeményünket és úgy látszik otthon, Székelyföldön ő terjesztette. Egyszer-másszor hallottam, hogy a Székely fohász a Hargita táján nemzeti dalává lett a magyarságukért minden szenvedést eltűrő testvéreinknél, aztán, hogy Kovács Jóska, az erdélyi irodalom egyik legkiválóbb tehetsége, fiatalon meghalt, nem hallottam többet a Székely fohászról, amely himnusszá nemesedve élt tovább a székelyek ajkán és most, ezekben a diadalmas napokban szabadon, boldogan tört elő öregek és fiatalok szívéből. , Hát így, fiatal egyetemisták Istenadta tehetségéből született meg a Székely himnusz, hogy most tizenöt év múltán diadalmasan és egyelőre még a szerzők nevének feltüntetése nélkül bejárja a megnagyobbodott Magyarországot”. Karl dr. meghatottan mondja: — Szegény Kovács Jóska már nem érthette meg ezt az örömet, így csak⁴⁶ (...) barátai unszolására kiadja Székely himnuszt...” K.(ocsis) B.(éla)⁴⁷

Ezt a „megható” tudósítást több újság is átvette és szinte szóról szóra közölte.⁴⁸ A **Makói Újság** volt az egyetlen lap, mely nem követte a magyar sajtóban megjelent kánont. Hangjukat azonban elnyomta a kórus. Ők megszerezték a Hargitaváralja (1936. november 12.) által kiadott kottát és szöveget és még szeptember 17-én közölték. A kotta felett: írta Csanády György neve szerepel mint íróé és a Mihalik Kálmán mint zeneszerzőé. A kotta alatt a következő szöveg

olvasható: „Ma énekelték Sepsiszentgyörgyön síró lelkesedéssel a felszabadult székelyek a Székely Himnuszt, amely, mint Szeffe himnusz indult el 1921-ben hódító útjára a csonka határokon innen és túl, hogy lendületes dallamával és imaszerű szövegével meghódítsa minden magyarok szívét. Sikerült a Székely Himnusz hiteles szövegét és kottáját a Makói Újság számára megszerezni és azt azzal adjuk közre, vajha az egész magyar hazában megtanulnák s énekelnék ezt a történelemmé vált nemzeti imádságot. Értésülésünk szerint a magyar rádió ezentúl naponta sugározza a Székely Himnuszt a MÁV dalárda énekével s orgonakisérettel.”⁴⁹

A pécsi „szerzők” és főleg a Karl Lajos által előadott meghatározó és érzelmes „vallomás”, amint látni fogjuk a későbbiekben hamisnak bizonyult, még akkor is, ha igyekeztek a teletölteni ezzel a magyar sajtót.

Karl Lajos dr. üzletember volt, egy nagy könyvkiadó és könyvkereskedő vállalat tulajdonosa. Jó üzleti érzékkel rátapintott arra a lehetőségre, hogy a szerzőség nemcsak hírnevet, de egyben sok pénzt is jelent.

Feltételezzük, hogy a Szeffe keretén belül és Csanády György által szervezett, kidolgozott és koreografált Nagydíjat alkalmával a jelenlevők között szétosztották a kézzel írt kottát és a szöveget. Máskülönben erre utal Csanády György is a vele készült interjúban: „... évekig névtelenül terjedt a kézzel írt kotta”⁵⁰

A pécsiek hamis állításait a **Függetlenség** is közölte. A cikkre Incze Antal dr. országgyűlési képviselő is felfigyelt, hiszen ő is ott bábáskodott a SZEFFE átalakításánál és ismerte a dal keletkezését is. Azonnal cáfolta a pécsi „szerzők” állításait, ezzel elindítva a bizonyítékok és másolatok egész sorát, melyek egy botrányos plágium perben és bírósági határozatban végződtek.

Incze Antal levele így hangzik: A Függetlenség főszerkesztője (Kolosváry-Borcsa Mihály) a mai napon a következő levelet kapta: Kedves Barátom! A pénteki Függetlenség-ben és az Esti Újság-nak azt megelőző számában közlemény jelent meg arról, hogy az országosan ismert Székely himnuszt, amelynek szövegét némileg hibásan mindkét lap idézi. Karl Lajos, Kovács József és Szalántzy Elemér írták. A Pécsről keltezt közlemény kétségtelen tévedésen alapul, amennyiben – mint azt a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének minden tagja tudja – a szöveg írója Csanády György, a Rádió főrendezője, a zene szerzője pedig a kolozsvári származású megboldogult Mihalik Kálmán, aki mint a biokémiai intézet tanársegéde halt meg fiatalon Szegeden. Az Erdély-szerte ismert és Csonkamagyarországon is dalárdák és művészek által számtalanszor előadott Székely himnusz nem is 1925-ben született, hanem 1921-ben és Csanády György megrázó költeményét már ez évben a SZEFFE első ünnepélyes nagydíjazásán áhitattal énekelte a menekült erdélyi ifjúság. Arra kérek – aki maga is tanúja vagy a fent előadottaknak, a SZEFFE egykori vezetőségének Csanády Györggyel és velem együtt tagjaként –, légy jó a Függetlenségben a Székely himnusz eredetéről megjelent pécsi tudósítást korrigálni, mint amely-

nek az alapja csak tévedés lehet. Incze Antal dr. országgyűlési képviselő.⁵¹

Incze Antal nyilatkozata meglepte a magukat szerzőként megjelenítő dr. Szalántzy Elemért (pécsi orvos), aki szerint a szöveget ő írta volna és dr. Karl Lajost. (pécsi könyvkiadó és könyvkereskedő) aki a szöveget „megzenésítette

A szenzációéhes sajtó, mely jóhiszeműen, gyanútlanul és minden kritika nélkül átvette a Kocsis Béla által a pécsi Dunántúl 1940. szeptember 18-i számából a Székely himnuszt vonatkozó állításokat, most zavartan kérdezte, hogy akkor ki is a szerző?

A pécsi „szerzők” természetesen nem elégedtek meg a leleplezéssel. Ez feltételezhetően azzal függ össze, hogy akkor már, elindították a Székely Himnusz hanglemez kiadását, valamint a dal kottájának a megjelentetését is. Tehát pénzt fektettek be, a busás jövedelem reményében. A SZEFFE elnökségétől helyreigazítást követeltek.

Ezt megelőzően a SZEFFE is közölte a rádióval, hogy a Székely Himnusz szövegírója nem ismeretlen, hanem Csanády György, aki a rádió megbízásából éppen Erdélyben tartózkodik.

A pécsiek helyreigazítási követelésére válaszként SZEFFE elnöksége a Csanády – Mihalik szerzőpáros mellett állt ki.

A pécsiek válasza: „Közléstek tévedésen alapul – írta levelében Karl dr. és Szalántzy dr., – miután a versírók Kovács József és Szalántzy Elemér dr.

Ezután felsorolnak olyan tanúkat, akik jelen voltak a dal születésénél. Megszólt a másik szerző, dr. Szalántzy Elemér is: (...) Közölte, hogy a Székely himnuszt pontosan 1925 november 25-én, Katalin napján az ő lakásán írták a felsorolt barátai jelenlétében, akik mindegyike egy-egy koronatanú arra, hogy készült a vers, hogyan javítottak rajta és hogyan írta meg hozzá a muzsikát Karl Lajos dr.

Teljesen megfoghatatlan — mondotta munkatársunknak — ez a bekövetkezett szituáció. Az Incze-féle nyilatkozatban az áll, hogy Csanády György már 1921-ben megírta a verset és azt a Magyarországra jött székely egyetemi hallgatók aquincumi nagy áldozásán előadták, Ezen az aquincumi összejövetelen én is ott voltam, de az állítólagos Csanády verset sem elő nem adták, sem el nem énekelték. Most Karl dr.-ral felkutatjuk azokat a barátainkat, akik a Székely himnusz megszületésénél jelen voltak, jegyzőkönyvet veszünk fel az üggyel kapcsolatban az általuk előadottakról és amennyiben szépségesen nem tudjuk a szerzőség

kérdését megoldani. igazságunk tudatában szerzőjogi pert leszünk kénytelenek indítani és a bírósággal igazoltatni, hogy a Székely

himnuszt nem Csanády György és néhai Mihalik Kálmán, akinek nevééről most hallok először és aki tudomásom szerint nem is volt tagja a SZEFFE-nek, hanem mi, néhai Kovács József, Karl Lajos dr, és jómagam írtuk⁵².

Az Incze Antal nyilatkozata és a pécsiek erre adott válasza után Csanády Györggyel a szöveg írójával két lap is interjút készített.⁵³

Az **Esti Újság** publicistája az interjút személyes

élménnyel kezdi. Marosvásárhely főterén, ahol vagy ötvenezer ember szorongott, hallotta először a Székely Himnuszt. Marosvásárhelyen egy ház erkélyén álltak a rádiósok. Velük volt a csoport vezetője, Csanády György is, akinek a dallam hallatára könny szökött a szemébe. A dal elkísérte őket Székelyföld városain keresztül, ahol az emberek a 22 évi román megszállás alóli felszabadulásukat ünnepelték. Ezután Csanády elmesélte a Székely himnusz keletkezését is: „A Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének, a SZEFE-nek ma is élő és ható szervezetét az 1920-as esztendőkből együtt kovácsoltuk össze négyen: Incze Antal, vitéz Kolosváry-Borcsa Mihály, János Áron és én. Mind a négyen jó barátai voltunk a kolozsvári (sic!)⁵⁴ születésű 1922-ben Szegeden elhalt Mihalik Kálmánnak, a himnusz zeneírójának. Magam a SZEFE szervezet szimbolikájának megalapozását végeztem el s egyebek között egy emlékűnnepélynek máig hagyományává vált ceremóniáját írtam meg. (Ez volt a májusi Nagy Áldozat). Majd a **Függetlenségben** így folytatja: 1921-ben kezdtük előkészíteni az első „Nagyáldozatot”, a SZEFE első nagy ünnepi összejövetelét. Megírtam és összeállítottam az irredenta gondolatot és a székelység örök összetartozását szimbolizáló szertartást. Felkértem Mihalik Kálmánt, ezt az istenáldotta tehetségű művészt, hogy írjon versemhez zenét. Mihalik készséggel elvállalta a munkát, de lassan készült el vele. Itt van, megmutatom Szegedről, 1922. május 16-án keltezett levelét, amelyben mentegetőzik, amiért csak most küldheti a kottát. Ebben a kotta-köteggben volt a Székely himnusz is, amelyen már 1921-ben dolgozott Mihalik.

Megmutatja az első Nagyáldozat kézzel írott teljes programját, amelynek a XI. pontja alatt szerepel a mai Székely himnusz szövege és kottája.

– Eredetileg nem ezt szántam himnusznak – folytatta Csanády György – hanem másik szerzeményemet. Mégis ez lett a népszerűbb és elnevezték Székely himnusznak, mindjárt az első előadásakor „száműzetésünk negyedik esztendejében” azaz 1922-ben. Nevem, sem Mihalik neve sem szerepelt a köztudatban mint szerzőké, évekig névtelenül terjedt a kézzel írott kotta. Ez érthető, hiszen a SZEFE-beli fiúk – jórésük háborút járt – Erdélyt visszaszerző munkára készültek fel. A zeneszerző a sokat siratott Mihalik Kálmán fiatalon, 26 éves korában halt meg 1922. szeptember 6-án Szegeden

A Nagyáldozat című misztériumjátékról a szerző szó szerint azt mondja: Ezt az ünnepélyt a SZEFE először 1921 május 22-én rendezte meg s azóta is minden esztendőben megtartotta. Ebben a másfélórás ceremóniában négy ének van s mindegyiket Mihalik Kálmán zenésítette meg. Az ünnepséget húsz esztendő alatt sokezer Csonkamagyarországban élő székely élte és énekelte végig a SZEFE halottairól való megemlékezés során ismét és ismét hallotta a krónikákból felhangzani az ünnep zeneírójának, Mihalik Kálmánnak a nevét.”

A Csanády Györgyre jellemző szerénységgel soha nem dicsekedett szerzeményével. Nem himnuszt akart írni. Ő csak egy zsoldárnak szánta, de már az első Nagyáldozatkor himnuszként énekeltek.

„A székely himnusz húsz esztendő alatt gazdátlanul járta a világot és volt mindenkié – mondja tovább a szerző. Eljutott San Franciscoba, Tokióba és Székelyudvarhelyre. Volt rá okom, hogy ne kerüljön összefüggésbe nevémmel a tágabb nyilvánosság előtt és szép is volt így: szabadságától megfosztott népnek volt titkos szívdobogása. Nem is himnusznak csak zsoldárnak született, az tette himnusszá, hogy a székelység összességében osztatlanul a magáénak vallotta, hogy egyszer valahol öntudatlanul, akaratlanul meghajolt előtte egy zászló. A történelem – fejezte be Csanády György – a Székely himnuszt hanglemezzre véste. Tudtomon kívül történt, ennél a műveletnél nem voltam jelen. De ha már megtörtént aláírom a húsz éve halott Mihalik Kálmán és a magam nevét. S a holtaknak kijáró kegyelet, de sokezer tanú nevében is remélem, hogy ezzel a szerzői jog kérdése lezárult.”

A Székely himnusz a száműzött erdélyi magyarok egyesületeiben, így a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületében majd az Erdélyi Férfiak Egyesületében ismert és ünnepeken gyakran felhangzó dallam volt. A Szeffe nemzetségeinek az ünnepein, a (A Nagyáldozatkor), mely az erdélyi lélek megőrzésére volt hivatott természetes módon mindig felhangzott ez a fohász. A Magyarországon tanuló majd hazatérő székely diákok terjesztették Erdélyben is. Mindezt a két világháború között megjelenő lapok is megerősítik.

Majd így folytatja: „Ezer és ezer Csonkamagyarországon élő magyar diák énekelte húsz év alatt ezt a dallamot s mint a Szeffe sorra alakította meg fiókegyesületeit Szegeden, Debrecenben, Pécsen, Sopronban, Keszthelyen, Magyaróváron úgy szállott végig az egész magyar földön ez az ének, előadásokon, zenekarok és dalárdák műsorában, hangverseny dobogókon. Mindenki ismeri a költői elhivatottságtól ihletett szövegét :

Ki tudja merre, merre visz a végzet,
Göröngyös úton, sötét éjjelen?
Segítsd még egyszer győzelemre néped
Csaba király, csillagósvényen!
Maroknyi székely porlik, mint a szikla.
Népek harcától zajló tengeren.
Fejünk az ár, jaj, százsor elborítja,
Ne hagyd el Erdélyt, Erdélyt, Istenem!

A székely diákok sohasem árulták el kik a szerzői ennek a mélységesen megrázó zeneműnek hiszen ez része volt azoknak a belső szertartásoknak, amelyek oly hatalmas erővel fejezték ki az elveszített hazáért névtelenül kötelező áldozatkésztséget. **Alkotóinak célja sem az egyéni siker volt, hanem az, amit teljes mértékben el is értek: az egyetemes székelység tulajdonává tenni ami a lelkükből fakadt.**

Csanády elmondta, hogy Székely himnusz szövegét egyetlen verseskönyvébe sem közölte, mert félt, hogy rokonait retorzió érheti (volt már erre példa) és, hogy megiltják, hogy nyaranta hazamehessen szüleit meglátogatni.⁵⁵

Bár Csanády úgy gondolta, hogy az újságokban (Esti Újság valamint a Függetlenség) megjelent inter-

júban tisztázta a Székely himnusz eredetével kapcsolatos vitát és ezzel befejeződött a szerzői jog kérdése ez nem így történt.

A Függetlenségben megjelent közleményre dr. Szalántzy Elemér és dr. Karl Lajos egy újabb nyilatkozatot küldtek a szerkesztőségnek, amelyben kijelentették, hogy a Székely himnuszt 1925. évben november 25-én egy Pécsen tartott Katalin-napi összejövetelen szövegezték meg először. Amint írják: „akkor faragta versbe néhai Kovács József és Szalántzy Elemér a Székely főháznak nevezett költeményt, amit Karl Lajos ott nyomban megzenésített.”

A lap el akarta kerülni a félreértéseken alapult vitát ezért elkérték a pécsiek szerzeményét, összehasonlítás végett. Amint írják: „A Karl Lajos és Szalántzy Elemér aláírásával beküldött mű néhány taktustól s egészen jelentéktelen szóváltoztatásoktól eltekintve – tökéletesen ugyanaz, amit a székely diákság és a székely nép ismer e néven, sőt értesüléseink szerint a zeneművet Pécsen néhány nap előtt ebben a formában ki is adták.

Igazuk volt mert a Pécsen megjelent Dunántúl⁵⁶ már hírül adta, hogy a Székely himnusz a Dunántúl Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt. kiállításában forgalomba kerül. A pécsi „szerzők” szükségesnek látták, hogy a Székely himnusz hanglemeze és a kottája mihamarabb a boltokba kerüljön és ezzel is kész helyzetet teremtsenek a szerzőség körüli vitában. Ezt azzal indokolták, hogy számtalan megkeresés érkezett hozzájuk, melyek sürgetik a lemez és a kotta megjelenését. Ők ennek tudatában a hanglemez felvételről máris tárgyalásokat folytattak a **Radiola** céggel. „A **Patria** pedig már el is készítette a felvételt és az néhány napon belül forgalomba is kerül, mint Kovács-Szalántzy-Karl szerzemény” (K. B.)

Sőt mi több, a szerzők az első kiadás tiszta jövedelmét felajánlották az **Erdélyért** akció javára melyet a kormányzó hitvese Horthy Miklósné, kezdeményezett.

Horthy Miklósné a kormányzó hitvesének felhívása több újságban is megjelent.⁵⁷ A felhívás arról szól, hogy az erdélyiek támogatására az ország egész területén „ERDÉLYÉRT” címmel adománygyűjtést indítsanak

Ki a szerző? – teszi fel a kérdést a Függetlenség szerkesztője. A válasz egyértelmű és meggyőző. Az a szöveg tehát, amelyet Karl Lajos és Szalántzy Elemér a maguk szerzeményének vitatnak s amelyről azt állítják, hogy Pécsen 1925. november 25-én „faragták versbe” illetve „nyomban megzenésítették” az Új Élet 1922. szeptember 15-i számában nyomtatásban jelent meg utalással az ismert dallamra is amelyet ezer székely diák és diáklány énekelt az 1922. május 22-én Aquincumban tartott „Nagyáldozaton”.

Nézzük meg kik voltak a pécsi „szerzők”? Lehetek volna a dal szerzői?

Dr. Karl Lajos: Könyvkereskedő és könyvesbolt tulajdonos. Könyvkiadással is foglalkozott. A húszas évek elején a Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének (DEFHE) elnöke. Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesületének pécsi körzeti elnöke.⁵⁸

Tehetséges zeneszerző volt. A Livia című operett-hez komponált népszerű zenét. 5959 Dunántúl, 1935. február 2.

A negyvenes évek elején Békeffi István a *Balkezes angyal* című új filmvígjátékához írt betétdalaival aratott nagy sikert.⁶⁰

Dr. Szalántzy Elemér orvos – általános orvos és a Magyar Vöröskereszt előadó orvosa volt a negyvenes évek elején. 1932-ben szerezte meg orvosi diplomáját.⁶¹

Kovács József (és nem Kovács József, ahogyan azt az újságok írták.) (Kolozsvár, 1906. máj. 16. – 1937. dec. 23. Kolozsvár) – elbeszélő, regényíró, kritikus. Pécsen magyar-olasz-francia szakos diplomát szerzett és magyar irodalomtörténetből doktorált (1931). Nemzedékének egyik legszeleesebb látóköru, európai kitekintésű képviselője; pályájának kiteljesedését súlyos szívbaja és korán bekövetkezett halála akadályozta meg.⁶²

Mint a fentiekből kiderül, bár lehettek volna a dal szerzői, de ezt nem tudták bizonyítani. Ha egy kicsit körültekintőbben járnak el, nem kerülnek egy ilyen megalázó helyzetbe.

A menekült erdélyiek, de az egész magyar közvélemény nagy érdeklődéssel és egyesek megbotránkozással figyelték a fejleményeket, hiszen még ilyen botránynak eddig nem volt előzménye. A vitába a Csanády-Mihalik páros oldalán bekapcsolódtak az erdélyi szervezetek is.

A Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete és az Erdélyi Férfiak Egyesülete, az Erdélyből behívott országgyűlési képviselők tiszteletére díszgyűlést tartott. A bemutatott dokumentumok fényében a tanúk egyhangúlag a következő határozatot fogadták el: „Az Erdélyi Férfiak Egyesülete és a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete a legteljesebb megbotránkozással veszi tudomásul, hogy Szalántzy Elemér és Karl Lajos a Székely himnusznak a szerzőségét magukénak tüntették fel és annak kottáját saját nevük alatt adták ki, ugyanakkor, amikor az igazi szerzőknek eredeti műve is megjelent. A két egyesület tanúsítja és vallja, hogy a Székely himnuszt Csanády György és néhai Mihalik Kálmán írták és teljes erkölcsi együttérzésével áll a két szerző mellé és elítéli azokat, a kik a szerzői jogot vitássá tették.”⁶³

A PER

A szerzőség feletti vita még az érvek és bizonyítékok ellenére sem oldódott meg békés úton. Csanády György igazának tudatában Ludinszky Lajos ügyvéd segítségével lépett fel Karl Lajos és társai ellen. A szerzői jogbitorlási perben dr. Mikos budapesti törvényszéki egyesbíró közbenszóló ítéletet hozott. A tanúk meghallgatása és Csanády György által bemutatott bizonyítékok alapján, a bíróság hivatalosan is kimondta, hogy a Székely himnusz szövegét Csanády György írta, zenéjét pedig az azóta elhunyt Mihalik Kálmán szerezte. A bíróság elrendelte Karl Lajos dr. pécsi könyvkiadó, Dr. Szalántzy Elemér orvos és az azóta elhunyt Kovács József egyetemi hallgató kiadásában megjelent

Székely Himnusz összes példányaira a bírói zárlatot. Csanády igaza mellett egyik főtanú Kolosváry Borcsa Mihály volt.

A különös plágiumper híre még Buenos Aires-be is eljutott. A Délamerikai Magyarság (Buenos Aires) „Ki volt a szerzője a „Székely Himnusznak?” címmel részletesen ismertette a per előzményeit és a bírói döntést.⁶⁴ A „pécsi szerzőtriász” 1941 februárjában ismeri el, hogy nem ők a szerzők.

Nyilatkozat.⁶⁵

1. Alulírottak Csanády György úrnak és néhai Mihalik Kálmán úrnak a Székely Himnuszra vonatkozó szerzőségét és azt, hogy e műre vonatkozó mindenmű szerzőjogi jogosítvány C s a n á d y György urat, úgy is mint Mihalik Kálmán jogutódát, illeti, elismerik,

2. Alulírottak megállapítják, hogy a Székely Himnusz szövegét Csanády György úr szerezte és hogy a mű zenei feldolgozásánál dr. Karl Lajos úr teljes jóhiszeműséggel járt el.

3. Megállapítják alulírottak azt is, hogy dr. Szalántzy Elemér úr nevének a kottakiadványon való feltüntetésre jóhiszeműen történt. Budapest, **1941 február 4.**

dr. Karl Lajos s. k.

dr. Szalántzy Elemér képviselőjében dr. Boda Gyula ügyvéd s. k. ?; Csanády György s. k. Földes Ede képviselőjében dr. Márton Imre ügyvéd s. k.

Előttünk, mint tanúk előtt: dr. Ludinszky Lajos ügyvéd s. k. dr. Boda Gyula ügyvéd s. k.

Ezek után jogos a feltételezés, hogy többet nem fogják emlegetni a pécsi szerzőket. Ötvennégy év után újra felbukkan a Székely himnusz (fohász) mint Dr. Karl Lajos zenéje, valamint Kovács József és Dr. Szalántzy Elemér verse.⁶⁶ A szerkesztő nem tudta, hogy ez már egy letárgyalt és befejezett ügy, ezért (mint érdekességet?) újra megjelentette a periodika első számának első oldalán. Nem fűzött hozzá semmilyen magyarázatot, így aki csak ebből a lapból szerez tudomást a Székely himnuszról az téves tájékoztatáshoz jut, sőt a lapra hivatkozva tovább is adhatja, terjesztheti a hamis adatokat. A periodika következő számában (1996. június 28, 2. szám) felhívták a szerkesztő figyelmét az eredeti szövegre, kottára és az igazi szerzőkre, idézve a „168. Óra”⁶⁷

hetilap ide vonatkozó számát. Ám a szerkesztőt ez sem győzte meg, mert újra közölte a „pécsi változatot”, ami alatt ott van a copyright, vagyis a kiadói és szerzői jog fenntartásának jele. A szerkesztő mentségére legyen mondva, hogy párhuzamosan megjelentette a Csanády György, Mihalik Kálmán Székely himnuszat is, ami alatt viszont szintén ott van a szerzői jog fenntartásának a jele. A tájékoztatlan olvasó újra felteheti azt a régen letárgyalt és megválaszolt kérdést, hogy akkor kik a szerzők? A periodika harmadik számában (1998. június 27.) a Gál Imre cikke nyomán némiképp tisztázódik a kép, de ez sem ad magyarázatot arra, hogy mit keres ott a „pécsi” változat. Szerintem az ilyen zavartkeltő közlésekkel óvatosabban kellene bánni és közlés előtt alaposabban tájéko-

zódni és magyarázatot fűzni a megjelentekhez.

Bár egy pillanatig sem volt kétséges a per kimenetele, hiszen Csanády György a tanukon és a kéziratok dokumentumokon (pl. Mihalik Kálmán levele) kívül megdönthetetlen bizonyítékkal rendelkezett. Az Új Élet 1922. szeptember 15-i számában nyomtatásban is megjelent az a szöveg, amit a pécsi „szerzők” csak három évvel később, 1925. november 25-én „költöttek”. Ez megdönthetetlen bizonyíték volt. Ugyanakkor meg kell állapítanunk, hogy a per mégsem volt hiábavaló, mert a dal, mely „húsz esztendő alatt gazdátlanul járta a világot és volt mindenkié...”⁶⁸ most végre szerzőt kapott. Ahogyan Csanády György elmondta, hogy sem „nevem, sem Mihalik neve sem szerepelt a köztudatban mint szerzőké, évekig névtelenül terjedt a kézzel írott kotta”⁶⁹

Ha nincs a plágiumper a magyarság talán kevésbé ismerné Csanády György és Mihalik Kálmán nevét.

Csanády György a negyvenes évek első felében továbbra is a rádió főrendezőjeként tevékenykedett. A második világháború vége őt és a családját is az ostromgyűrűbe zárt Budapesten érte. Nem tudtak elmenekülni. Az ostrom után a szétlőtt Budapesten az élet lassan újra indult és néhány hónap múlva a Magyar Rádió is megkezdte működését. Az akkor ötven éves szerkesztő folytathatta rendezői tevékenységét a rádiónál. Azonban az új vezetőséggel kialakult konfliktus miatt nyugállományba helyezték. 1952. május 3-án hunyt el. A Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra. Egykori iskolatársa Ravasz László püspök búcsúztatta. Végakarata szerint később hamvait hazahozták Székelyudvarhelyre és a város református temetőjében újra temették.

1995. április 22-én, ünnepelték a költő századik születésnapját Székelyudvarhelyen. Ebből az alkalomból a város kopjafaállítással tisztelgett a költő előtt. A székelyudvarhelyi volt családi házra 2004-ben a Hunyady László által készített dombormű került. Leszármazottjai jóvoltából néhány személyes tárgy megtekinthető a székelyudvarhelyi Haáz Rezső múzeumban.⁷⁰

A második világháború után

A második nagy világháború után az erdélyi magyarság egy része újra emigrációba kényszerült. A helyzet csak annyiban változott a Trianon utáni exodushoz képest, hogy az úti cél most már nem csak Magyarországra, hanem a nyugati államokba is. A nyugati államokban emigrált erdélyiek adnak hangot a Romániában levő áldatlan állapotoknak, ők hívják fel a figyelmet a magyar intézmények elleni támadásokra (pl. A Bolyai Tudományegyetem megszüntetése), a magyar értelmiség szétverésére, börtönbe zárására, elűzésére. Minderről Magyarországon, a hivatalos sajtóban egy szó sem jelenik meg. Ezért nagyon fontos feltárni a nyugaton élő erdélyiek ilyen irányú tevékenységét.

1947. június 17-én megjelent rendelettel Rajk László belügyminiszter betiltja a Magyarországon működő mintegy 1500 civil szervezetet. Természe-

tesen a még létező erdélyi szervezetek, így a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete, valamint a Hargitaváralja is áldozatul esett.

Mind Magyarországon mind Erdélyben a második világháború után tiltott ének lett a Székely Himnusz.

Az Új Ember című lap⁷¹ még tudósít a síksomlyói pünkösdi búcsúról, ahol elénekelték a Székely himnusz. Ezután hosszú évekig csend következett.

Függetlenül a tiltásoktól, melyek sokszor erőszakos beavatkozásig fajultak a Székely himnusz elindult a maga „göröngyös útján”.

Az emigrációban nyugaton

A nyugatra kényszerült erdélyiek, de nyugodtan mondhatjuk, hogy az egész magyar diaszpóra körében ismert volt a Székely himnusz. Ők vitték tovább a Magyarországon és Romániában betiltott fáklyát. A múlt század hetvenes és nyolcvanas éveiben, sokszor szerző nélkül több lap is közölte a Székely himnusz szövegét.⁷²

Az Egyesült Államoktól Ausztráliáig a magyar összejöveleken általában a magyar himnusz mellett a székely himnusz is elhangzott. A nyugati diaszpórában a Székely himnusz történetének megismerése és terjesztése érdekében a legtöbbször kétségtelenül **Papp Remig** tette. Több lapban⁷³ is megjelentette a **Székely Himnusz eredete** című ismertetőjét, melyben viszonylag hiteles adatokra (személyes tapasztalat és emlékezet) támaszkodva igyekezett a dal történetét az olvasók elé tárni. Jól ismerte Csanády Györgyöt. Az Új Élet-ben novellákkal jelentkezett. A Nagyaldozat című könyv 23. oldalán a következő bejegyzést olvashatjuk: 1925. március – április – Ebben az időben rendezte Budapest közönségének Papp Remig az erdélyi irodalmi előadásorozatát.⁷⁴

Romániában

A második világháború utáni Romániában a Székely himnusz emlegetése és éneklése tilos volt., hiszen ez éppen a magyarság összetartozását, a magyar öntudat erősödését jelentette volna, ami ellen tüzzel-vasal harcoltak.

A Székely himnusszal összefüggésben ismertünk egy néhány eseményt, melyek rávilágítanak az akkori körülményekre is. 1956 kapcsán egyik vádlottnak az volt többek között a bűne, hogy az utcán énekelte a Székely himnusz.⁷⁵

Ugyancsak az 1956-os magyarországi események hatására indult el a Bolyai egyetem több diákja, hogy november elsején a Házsongárdi temetőbe a magyar irodalom nagyjainak (Böloni Farkas Sándor, Dsida Jenő, Reményik Sándor stb.) sírjánál koszorúkat helyezzen el, gyertyákat gyújtson, miközben egy-egy diák verset olvasott fel, és közösen elénekelték a Székely himnusz. Ez az megemlékezés, melyet a hatóságok „nacionalista, sovinszta és ellenforradalmi akciónak” minősítettek a diákoknak súlyos, évekig tartó börtönt jelentett.

A Ceausescu által félmjelzett Romániai „aranykorból” csak egy naplóbejegyzéssel szeretném megvilágítani az erdélyi magyarság helyzetét. A Székely him-

nusz egyike volt azoknak az indokoknak, melyek kiváltották a hatalom dühét, beindították a magyar kisebbség elleni megtorlásokat.

Verik Körösön az embereket (Csomakőrösről van szó) – írja Fábrián Ernő –, mert óév estéjén a Székely himnusz énekeltek. El lehetett volna kerülni. A verés (tömeges verés!) azonban egyébként nem indokolható. Tragikus, hogy minden ellenzéki vagy jobbító szándékú megnyilatkozásra a verés és a terror a válasz. A megfélemlítettek nem kérik igazságukat. Nincs kitől, de a legalitás keretén belül akkor is meg kellene próbálni. Ha másért nem, legalább a becsületért, hogy önmagunk előtt megőrizzük méltóságunkat Kegyetlen szürke napok. Mit ér az ember élete? Miért létezik az emberi civilizáció? A keresés, a cselekvésre biztató okok megkeresése helyett miért terror? Ez nem a körösiek kérdése, hanem egész állapotunk, mert a szabadnak született emberi lényt verik és alázzák meg!⁷⁶

Magyarországon

A szocialista Magyarország elhallgatta a határon túl élő magyarság létét. Minden Erdéllyel és az erdélyiekkel kapcsolatos ügy, román belügynek számított. Ezzel együtt a Székely himnusz is tabuként kezelték.

Magyarországon, tudomásunk szerint a Székely himnusz szövege, első alkalommal 1984-ben jelent meg, de csak nagyon burkoltan, prózai szövegbe beágyazva. Balás Gábor a „Székelyek nyomában” című könyvében. A szerzőt idézzük:

Magyarországon keletkezett a székely himnusz szövege, amely rávilágít a kor léghőmére.: „Ki tudja merre, merre visz a végzet; göröngyös úton; sötét éjjelen?” – jelzi a megpróbáltatás és a bizonytalanság érzetét; „Vezesd még egyszer győzelemre néped: Csaba királyfi csillagösvényen” – a csodavárás hangja ez. „Maroknyi székely porlik mint a szikla, népek harcában, zajló tengeren” – utal a folyamatos porlasztó hatásra, amit a sajátosságokat nem tisztelő környezet és az öntudat fogyatkozása vált ki a székelyeknél. „Fejünk az ár ezerszer elborítja, Ne hagyd elveszni Erdélyt Istenem” – a régi haza iránti honvágy fellobbanására mutat. (Az „ezer” szót a szövegíró Csanády György e könyv szerzője jelenlétében javította a szövegbe).⁷⁷

A nyolcvanas évek második felében, a kommunista rezsim erodálódásával párhuzamosan egyre több értesítést kapunk a Székely himnusz tömegrendezvényeken való énekléséről.

A Beszélő az 1986-os Március 15-i ünnepség krónikáját írja le, mely nem volt mentes az atrocitásoktól sem. Mint írják: „A Batthyány téren, a Kölcsey-szobornál ismét a Himnusz, Szózat, **Székely Himnusz** hangzott el...”⁷⁸

A nyolcvanas évek második felében indult meg az erdélyiek, főleg magyarok exodusa elsősorban Magyarországra felé. Jöttek törvényesen családostól miután kifosztották és lelkiileg meggyötörték őket, jöttek turista útlevelel és inkább bujkáltak Magyarországon, de nem tértek vissza és sokan jöttek a zöld határon is akár az életüket kockáztatva. Mindez a Ceausescu rezsim dicső eredményeként.

Az egyre nagyobb számú menekült érkezése kihar-

tott a magyar átlagpolgár közgondolkodására is. Már nem lehetett eltussolni mindazt, ami az erdélyi magyarsággal történik. A menekültek találkozóhelyein, így pl. a rákosszentmihályi templomban is gyakran felcsendült a Székely himnusz.

Magyarországon a szocializmusban a Székely himnusz a legnagyobb nyilvánosságnak **1988. június 27-én** örvendett. Akkor a több mint százezer ember a romániai rémálom, a Ceausescu által kitervelt falurombolás ellen tüntetett. A Székely himnuszt hangszórókból közvetítették és a tömeg is elénekelte.⁷⁹

1989-ben tömegrendezvényeken és magán összejöveteleken egyre gyakrabban lehetett hallani a Székely himnuszt. (pl. 1989. március 15-én)

„A Budapesti Fesztiválzenekar 1989-ben karácsony előestélyén tartotta decemberi hangversenyét. Az estély legkiemelkedőbb előadása Bartók Concertója volt. Amint azt a jegyzetírő megemlíti:

A Budapesti Fesztiválzenekar létrejötté óta figyelemmel kísérem és állítom, hogy ehhez hasonló előadást még nem hallottam tőle és karnagyától. Az emlékezetes produkciót méltó módon fejezte be Fischer Iván a Székely himnusz megszólaltatásával, amelyet minden jelenlevő állva hallgatott végig, majd némán távozott.⁸⁰

Mivel a Székely himnusznak számtalan szövegváltozata keringett és még kering ma is az éneklők között 1990-ben Csanády György gyermekei a „168 Óra” című lapban közreadták a dal hiteles szövegét és kot-táját az 1940-es Rózsavölgyi-féle kiadás alapján. Mint írják: „ **A vers eredeti egyetlen strófáját** például teljes további szakaszokkal toldották meg. Ezért véljük szükségesnek a mű hiteles alakjának tisztázását.”⁸¹

A szándék jó volt, csakhogy a szellem már kiszabadult a palackból. Nemcsak hozzátoldanak különböző amatőr verselők önkényesen strófákat és úgy állítják be mintha az eredeti volna, hanem az eredeti nyolc sornak főleg az utolsó két sorát mind a mai napig „saját ízlés szerint” éneklük. Az eredetiről vagy nem vesznek tudomást, vagy nem is tudják, hogy az másképpen van írva. Ezzel a szövegváltoztatással maga Csanády György is szembetalálkozott, amikor Sepsiszentgyörgyön az ottani újságban olvasta a saját szövegének „erdélyi” változatát. A lap az Erdélyi Induló mellett közölte a Székely Himnusz szövegét is: Ki tudja merre, merre visz a végzet/ Borongós úton sötét éjjelen,/ Vezesd még egyszer győzelemre néped/ Csaba királyfi csillag ösvényen/ Maroknyi székely porlik mint a szikla/ Népek harcának zajló tengerén/ Fejünk az ár, jaj! **Százszor** elborítja/ Ne hagyd **elveszni** Erdélyt Istenünk. A Székely Nép⁸² című lap a városban időző szerző kérésére, a következő héten újra közli a Székely himnusz szövegét most már helyesbítve az utolsó két sort: Fejünk az ár **ezerszer** elborítja/ Ne hagyd el **Erdélyt**, Erdélyt Istenem! (1921)

Hogy az utolsó két sort Erdélyben változtatták meg és ott is terjedt el, mi sem bizonyítja jobban, mint az 1940-ben Kolozsváron kiadott Erdélyi Daloskönyv. Nem volt egy nyomtatott szöveg, ezért az erdélyiek a

saját érzelmük szerint énekelték. Ma sem kételkednek abban, hogy a szöveg helytelen vagy nem, hanem kinyomtatják: Fejünk az ár jaj százszor elborítja, Ne hagyd elveszni Erdélyt Istenünk! – olvassuk a Csík-somlyói pünkösdi búcsú programjában 2011-ben. Ugyanúgy a Székely Kalendárium⁸³ sem kérdőjelezi meg az „erdélyi” változatot, sőt, megtoldja még nyolc strófával. A végén pedig odabiggyeszti: Szövegét írta: Csanády György 1921-ben; Zenéjét szerezte: Mihalik Kálmán.

A Székely himnusszal kapcsolatosan széles a vélemények skálája a heves elutasítástól a szenvedélyes, lelkes támogatásig.

Már a nyolcvanas évek végén a magukat megmondó embereknek képzeltök tucatjai adtak hangot a rosszindulatú, kimondottan gusztustalan véleményüknek. Ezeknek a gyűlölettől csepegő ugyanakkor semmitmondó írásoknak egész tárházát lehetne felsorakoztatni. Sokan politikai véleményüknek adnak hangot úgy képzelve, hogy ezzel ártanak a Székely himnusznak. Célunk nem az, hogy ezeknek a magyarellenes gyakran politikai felhangú véleményeknek helyet adjunk.

A dal, a Székely Himnusz nem ismert politikai és egyéb véleményt. Véleményektől függetlenül létezik és zeng a Székelyföldön, Erdélyben és zeng mindenütt ahol magyarok élnek.

Itt és most, a dal születésének **századik** évfordulóján a dal történetével, hatásával és utóéletével szeretnénk foglalkozni.

A Székely himnusz kultusza a legélénkebb és leg tiszteletre méltóbban. Ma Szegeden él. Köszönet érte!

Mihalik Kálmán Alapítvány

A Ceausescu diktatúra elől menekült erdélyiek megalapították saját szervezetüket a Szegedi Erdélyi Kört, mely „folyamatosan tevékenykedett az erdélyi szellemiség és öntudat ébrentartásáért”, az erdélyi kultúra értékeinek a magyar közvéleményben való népszerűsítéséért.

A szervezet tagjai felvállalták többek között az 1920-ban a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Szegedre menekült tanárai emlékeinek ápolását, sírjaik gondozását. Köztük a 26 éves korában elhunyt Mihalik Kálmán tanársegéd, a Székely Himnusz zeneszerzője sírjának karbantartását is. Ennek érdekében 1991. december 27-én létrehozták Szegeden a „Mihalik Kálmán Alapítványt”.⁸⁴

A Szegedi Erdélyi Kör és a Mihalik Kálmán alapítvány együttműködésének eredményeképpen 1993-ban a szegedi Belvárosi temetőben, ahol a zeneszerző sírja van, kopjafát állítottak. A kopjafát a csíkpálfalvi Gál Imre faragta ki. Gál Imre javasolta, hogy május 22-ét nevezzék ki a Székely himnusz emléknapjának.

2009-ben Szegeden Székely Himnusz Emlékművet⁸⁵ avatnak, mely több szervezet összefogásának eredménye. Az Emlékművet Barta András szobrászművész készítette. Szintén ebben az évben Szegeden Mihalik Kálmán díszsírhelyet kapott és ezzel egyidejű-

leg Székelyudvarhelyen a Székely Nemzeti Tanács a dalt hivatalosan is elismerte, mint a Székelyföld himnuszát

A Mihalik Kálmán Alapítvány 2020. szeptember 6-án Szegeden ünnepséget rendezett, a Székely himnusz zeneszerzőjének emlékére. Az ünnepségen Kalmár Ferenc a Közgazdasági és Külügyminisztérium miniszteri biztosa, valamint Gál Imre az Alapítvány kuratóriumának elnöke mondott beszédet, méltatva a zeneszerző hagyatékát és szellemi örökségét.

A Székely himnusz ma is él és virul. Ennek élő bizonyítéka többek között az **István a király** című rockopera 2003-as csíksomlyói bemutatása.⁸⁶

Részlet a beszámolóból: „A fantasztikus mozgás- és pirotechnikai elemekkel tarkított előadást a Himnusz és tűzijáték zárta. A hosszú percekig tartó taps színpadra követelte a szerzők mellett a rockopera alapjául szolgáló dráma alkotóját is. Boldizsár Miklós életében először járt Erdélyben, de minden bizonnyal soha nem felejtí el a többszázézes tömeg vastapsát. Az emberek a hosszú ováció után sem akartak mozdulni, ezt látva a színpadon álló Varga Miklós és Vikidál Gyula belekezdett **a székely himnuszba**. Az éneklőzökögő tömeg élményét nem lehet leírni – a melletttem állók a végén csak annyit mondtak: **ezért érdemes volt élni**.

Spaller Árpád

1. Rózsavölgyi és Társa cég kiadása, 1940-ben (1921) **Csanády György**.
2. Erdélyiek Kalendárium 1921. évre. (Szerkesztette: Fűzi S. Andor; Kiadja a Bocskay-Szövetség támogatásával az Erdélyi Otthon Segélyező Egyesület, 128. old.)
3. Kriza Ildikó: A Székely himnusz születésének háttere, Honismeret, 2003/5; Gábor Dénes: Mítosz és valóság, Pápa, 2004; Bakó Endre: A „Székely Himnusz” és költője: Csanády György
4. A májusi Nagyáldozat, írta Csanády György, zenéjét Mihalik Kálmán, Budapest, 1941. A SZEFE kiadása)
5. Dr. Gergely Pál: Székelyföld mindig zöld, Kiadja az Erdélyi Férfiak Egyesülete, Jancsó Benedek Társasága, 1941., 20. old.
6. Az Új Magyar Irodalmi Lexikonban (Akadémiai kiadó, 1994.) a Csanády György szócikk alatt tévesen az 1926-os dátumot jelölték meg, mint az Új Élet című lap keletkezési idejét. Akkor is megjelent hasonló címmel egy lap, de azt Antal István szerkesztette)
7. Lakatos Éva: Magyar irodalmi folyóiratok bibliográfiája (PIM, Bibliográfiai füzetek A sorozat 35-37, Budapest 1997.)
8. Új Élet, 1922. február 11. (Változások a szerkesztőségben)
9. Dr. Reinbold Béla (1875–1927) az Élet- és Kőrvegytan Tanszékének nyilvános rendes tanára.
10. Új Élet, 1922. március 5.
11. Új Élet, 1922. március 26.
12. Új Élet, 1922. június 18.
13. Új Élet, 1922. szeptember

14. Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete
15. Csanády György: Az Évek (1911–1921, Kolozsvári N. kiadása)
16. Magyar Szemle, 1928. július
17. Új Élet 1922. július 30.
18. Hargitaváralja, 1943. május 15. Gergely Pál: Hídépítő székelyek
19. Dr. Gergely Pál: Székelyföld mindig zöld; Kiadja az Erdélyi Férfiak Egyesülete, Jancsó Benedek Társasága, 1941., 18. old.
20. Spaller Árpád: Szellemi átjáró in Mártírsorsok Közép-Európában, Budapest, 2011.
21. Cseke Péter: Álom egy kolozsvári Solveig-házról, Széphalom könyvkiadó, Budapest, 2010.
22. Tasi József: József Attila és a Bartha Miklós Társaság, Budapest. 1995. 64. old.
23. Kovács J. Béla: Láthatár (1933 –1944) Repertórium., Kiadja az Állami Gorkij Könyvtár, Művelődéskutató Intézet, Budapest, 1986.)
24. Friss Újság, 1930. május 29
25. Friss Újság, 1933. augusztus 18.
26. Friss Újság, 1932. május 13.
27. Székelység (Székelyudvarhely), 1939; 9. évf. 1-2. szám, (Csanády György lett a kassai rádió igazgatója.)
28. Magyarság, 1925. május 15.
29. Magyarság, 1925. május 20.
30. 8 Órai Újság, 1929. január 29.
31. A Székelység, 1932. november, 1. évf. 1. sz.
32. Nemzeti Újság, 1933. november 12.
33. Láthatár, 1934 június hó, 23. old.
34. Nemzeti Újság, 1935. június 8; 15; Magyarság, 1935. június 9.
35. Hargitaváralja, 1936. november 12.; 22. old.
36. Budapesti Hírlap, 1938. március 8.
37. Szegedi Új Nemzedék, 1938. március 17.
38. Délmagyarország, 1940. július 23
39. Májusi Nagyáldozat
40. Három verseskötete jelent meg, Az Évek. 1922; Álmodok, 1926; Ének, 1934;
41. Esti Újság, 1940. szeptember 19 (Kocsis Béla: Hogyan született meg a Székely himnusz)
42. Magyar Lapok, 1940. szeptember 18. (Cs.B.: Hogyan indult el a magyar rádió mikrofonja Erdélybe)
43. Dunántúl 1940. szeptember 18; Nemzeti Újság, 1940. szeptember 19; ; Esti Újság, 1940. szeptember 19;
44. Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége
45. Csanády: Májusi Nagyáldozat c. könyvében a nemzetségek felsorolásánál a Hargita nemzetséget nem említi.
46. Szalánty Elemér dr. pécsi orvossal, a harmadik társszerzővel örvendezünk a késői sikernek, amelyre még álmunkban sem mertünk volna gondolni... Karl Lajos
47. Dunántúl (Pécs) 1940. szeptember 18.
48. Esti Újság, 1940. szeptember 19.; Nemzeti Újság, 1940. szeptember 19.; Magyarság, 1940. szeptember 20; Függetlenség, 1940. szeptember 20.;
49. Makói Újság, 1940. szeptember 17.
50. Függetlenség, 1940. október 23.
51. Függetlenség, 1940. szeptember 21.
52. Dunántúl, 1940. szeptember 21. (K.B.: Váratlan bonyodalom a Székely himnusz szerzősége körül)
53. Esti Újság, 1940. október 1. és a Függetlenség, 1940. október 13.
54. Mihalik Kálmán Oravicabányán született
55. Magyarság, 1940. október 18.
56. Dunántúl, 1940, október 10.
57. 8 Órai Újság, 1940. szeptember 16.; Függetlenség, 1940. szeptember 15. stb.
58. Dunántúl, 1939. június 1.
60. Dunántúl, 1940. december 13.
61. Dunántúl, 1932. június 17.

62. Romániai Magyar Irodalmi Lexikon 3. kötet. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1994.
63. Függetlenség, 1940 október 17.
64. Délamerikai Magyarság (Buenos Aires), 1941. március 6.
65. Dunántúl. 1941. május 10.
66. Székely füzetek, 1995. június 24.;1 szám
67. 168 Óra, 1990. május 1.
68. Esti Újság, 1940. október 1.
69. Függetlenség, 1940. október 13.
70. Erdélyi Szemmel, 2017. 52. szám
71. Új Ember, 1946. július 21.
72. Magyarság. 1977. 02.11.,1978. 05. 19.; Magyar Világ, 1975 01. 05.
73. Transsylvania, 1979/4; Krónika 1980. november; Magyar Élet, 1980. 02. 16.; A Nap Fiai, 1980. 11. 01.; Ősi Gyökér 1981. 04. 01. stb.
74. Papp A. Remig Budapesten született 1901 október 2.-án. Műegyetemi hallgató korában kapcsolódott be a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének (Kolozsvár nemzetség) a munkájába. Széles látóköre és tudásvágya többek között a húszas évek erdélyi irodalma felé fordította. 1927-ben a budapesti Műegyetemen mérnöki majd 1936-ban közgazdasági oklevelet szerzett. Dolgozott Németországban majd a háború után az Egyesült Államokban. Több könyve és szakdolgozata jelent meg. 1985-ben (november 2-án) hunyt el New Yorkban.
75. Pál Antal Sándor: Áldozatok 1956. A forradalmat követő megtorlások a Magyar Autonóm Tartományban (Marosvásárhely, Mentor kiadó 2006
76. 1983. február 10. Fábrián Ernő: Naplójegyzetek 1980–1990 (Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2010.).
77. Balás Gábor: A székelyek nyomában, Panoráma kiadó, 1984. (229. old.)
78. Beszélő 1983. április (7. sz.) és 1986/16. szám.
79. Varga Csaba: Hősök tere, '88. június 27.Éötvös Kiadó
80. Magyar Nemzet 1990. január 8., Zenei Jegyzetek – Pándi Marianne
- 81 168 Óra, 1990. május 1.
82. Székely Nép, 1940. szeptember 13, és 1940. szeptember 17.
83. Székely Kalendárium a 2011-es esztendőre; Szerkesztette: Kovács Jenő és Berecz Edgár
84. Új Magyarország, 1992. május 26.
85. Átalvető, 2009. szeptember, 71. sz
86. Magyar Nemzet. 2003. július 7.: István király megáldotta Erdélyt